

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи

Дипломна робота
магістра

з теми **«ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИКО-СТИЛІСТИЧНИХ УМІНЬ
У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ»**

Виконала:
студентка KorL1-M20z групи
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Логопедія. Спеціальна психологія
Фустій Родіка Петрівна

Керівник:
Лісова Л.І.,
кандидат психологічних наук, доцент

Рецензент:
Михальська С.А.,
доктор психологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИКО-СТИЛІСТИЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	8
1.1. Психолого-педагогічні основи формування граматики-стилістичних умінь.....	8
1.2. Лінгвістичні та методичні аспекти формування граматики-стилістичних умінь.....	13
1.3. Граматики-стилістичні уміння у системі мовної освіти молодших школярів із мовленнєвими порушеннями.....	19
Висновки до першого розділу.....	24
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИКО-СТИЛІСТИЧНИХ УМІНЬ У СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	27
2.1. Методика діагностики особливостей формування граматики- стилістичних умінь у системі розвитку зв'язного мовлення молодших школярів із порушеннями мовлення.....	27
2.2. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження.....	37
Висновки до другого розділу.....	46
РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	49

3.1. Обґрунтування системи вивчення української мови у молодших школярів з порушеннями мовлення.....	49
3.2. Організація, структура та зміст системи вивчення української мови у молодших школярів з порушеннями мовлення.....	54
Висновки до третього розділу.....	74
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82

ВСТУП

Актуальність теми. Особливої уваги сучасна педагогічна практика початкової освіти приділяє вирішенню завдань цілісного гармонійного розвитку особистості, тобто рівномірного інтелектуального, фізичного, духовного та мовленнєвого зростання дитини на основі її потенційних здібностей та інтересів.

Реалізація завдань з удосконалення якості початкової освіти неможлива без роботи над розвитком комунікативно-мовленнєвих умінь, що включають оволодіння молодшими школярами з порушеннями мовлення основ функціональної стилістики, умінь помічати, оцінювати та використовувати стилістичне забарвлення лексичних та граматичних одиниць рідної мови.

Важливе місце у роботі з формування основ функціональної стилістики належить системі граматики-стилістичних умінь у молодших школярів із мовленнєвими порушеннями.

Рівень розвитку мовленнєво-комунікативних умінь особистості, поряд із іншими завданнями початкової освіти, залежить від знань щодо особливостей використання нейтральних чи стилістично маркованих лексичних та граматичних мовних одиниць, уявлень про лінгвістичні та екстралінгвістичні ознаки текстів, умінь їх визначати та використовувати у практичній мовленнєвій діяльності, повно й ґрунтовно викладаючи думку, аналізувати й редагувати мовлення (А. М. Богуш, М. С. Вашуленко, М. І. Пентиліук, Г. П. Лещенко).

На функціонально-стилістичну основу навчання рідної мови вказували методисти В. І. Бадер, Л. О. Варзацька, М. М. Кожина, М. І. Пентиліук та ін. Комунікативно-діяльнісний аспект у викладанні мови пропагують М. С. Вашуленко, М. Р. Львов та ін. Оптимальних шляхів поєднання комунікативно-діялісного і функціонально-стилістичного підходів до вивчення мови у практиці початкової освіти дітей з порушеннями

мовлення ще не визначено, хоча більшість учених розуміють його необхідність.

Дослідження науковців, Р. Є. Левіної, І. С. Марченко, М. А. Савченко, Л. Ф. Спірової, Є. Ф. Соботович, В. В. Тарасун, В. В. Тищенко, М. К. Шеремет та ін., присвячені проблемам порушення мовлення, засвідчили, що саме у дітей з порушеннями мовлення виникають значні труднощі при оволодінні програмовим матеріалом з рідної мови, констатували наявність порушень усіх систем мови та підкреслили складність оволодіння мовними закономірностями такою категорією школярів.

Ознайомлення учнів з функціонуванням лексичних синонімів як засобів вираження мовлення, особливостями використання повнозначних частин мови у стилістично маркованих текстах, умовами їх сприймання і породження створюють підґрунтя для більш успішного формування комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок, а також впливають на інтелектуальний, естетичний та моральний розвиток особистості молодшого школяра з мовленнєвими порушеннями.

Аналіз науково-методичної літератури та практики спеціальної початкової освіти дітей з мовленнєвими порушеннями дає змогу стверджувати про недостатню розробленість методичної системи формування основ функціональної стилістики та майже повну відсутність методичних посібників, призначених для безпосереднього застосування на уроках рідної мови.

Недостатня розробленість проблеми, її актуальність і потреби практики зумовили вибір теми дипломної роботи магістра **«Формування граматико-стилістичних умінь молодших школярів з порушеннями мовлення»**.

Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні та розробці технології формування граматико-стилістичних умінь молодших школярів з порушеннями мовлення.

Об'єкт дослідження – комунікативно-мовленнєва діяльність школярів

із порушеннями мовлення у практиці початкового навчання рідної мови.

Предмет дослідження – формування граматико-стилістичних умінь у молодших школярів з порушеннями мовлення на основі функціональної стилістики засобами використання лексичних синонімів та граматичних мовних одиниць рідної мови.

Гіпотеза дослідження: розробка та впровадження системи вивчення української мови молодшими школярами з порушеннями мовлення дозволить підвищити рівень розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь даної категорії дітей.

Досягнення мети дослідження забезпечується вирішенням таких **завдань:**

- з'ясувати ступінь розробки досліджуваної проблеми у загальній та спеціальній лінгводидактичній та психолого-педагогічній літературі;
- обґрунтувати психолого-педагогічні та методичні передумови формування у молодших школярів з порушеннями мовлення основ функціональної стилістики;
- визначити рівні засвоєння теоретичних знань і сформованості синонімічних, граматико-стилістичних умінь у молодших школярів з порушеннями мовлення;
- розробити зміст системи вивчення української мови молодшими школярами з порушеннями мовлення.

Методи дослідження: вивчення, аналіз та узагальнення лінгводидактичної, психолого-педагогічної та спеціальної літератури з проблеми дослідження; розробка змісту й методики формування граматико-стилістичних умінь; синтезування результатів експерименту; цілеспрямоване спостереження за навчально-виховним процесом, вивчення результатів навчальної роботи учнів; психолого-педагогічний експеримент; кількісний та якісний аналіз експериментальних даних та їх статистична обробка.

Експериментальна база дослідження. Чернівецький обласний навчально-реабілітаційний центр «Родина», Чернівецький обласний

навчально-реабілітаційний центр №1.

Теоретична значущість полягає у з'ясуванні ступеня розробки досліджуваної проблеми у загальній та спеціальній лінгводидактичній та психолого-педагогічній літературі; обґрунтуванні психолого-педагогічних та методичних передумов формування у молодших школярів з порушеннями мовлення основ функціональної стилістики.

Практичне значення полягає у визначенні рівнів засвоєння теоретичних знань і сформованості синонімічних, граматико-стилістичних умінь у молодших школярів з порушеннями мовлення; розробці системи вивчення української мови у молодших школярів з порушеннями мовлення.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на студентській науково-практичній конференції в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка.

Публікації: Робота висвітлена у статті «**Формування граматико-стилістичних умінь у молодших школярів з порушеннями мовлення**».

Структура роботи: робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВОК

Теоретико-практичний аналіз формування граматико-стилістичних умінь у молодших школярів з порушеннями мовлення дав змогу сформулювати наступні висновки.

Результати досліджень стали аргументацією того, що мовленнєвий розвиток учнів, а зокрема вивчення граматики у функціонально-стилістичному аспекті, може забезпечити лише та методична система, яка одночасно розрахована на розвиток логічного мислення й інших сфер особистості дитини.

Методика розвитку мовлення враховує комплексний та багатоаспектний характер явища «мовлення». Психологія розглядає мовлення як процес створення і сприйняття мовленнєвих висловлювань, визначає мовлення як необхідну умову та впливовий фактор психічного розвитку дитини.

Сучасна лінгводидактика спирається на діяльнісний підхід, в основі якого лежить теза про комунікативну функцію мовлення як вищу інтелектуальної діяльності людини.

Основною одиницею зв'язного мовлення є розгорнуте висловлювання, текст, який відноситься до галузі мовознавства, що досліджує мовні закономірності зв'язного висловлювання. Текст характеризується стилістичною єдністю та служить дидактичним засобом формування комунікативних умінь. На сучасному етапі методика розвитку мовлення розробляє питання продукування зв'язного висловлювання з урахуванням лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників.

Мовленнєва діяльність складається з системи цілеспрямованих дій, що включають у себе ряд операцій, тобто фіксованих способів, за допомогою яких здійснюється діяльність.

Зв'язок функціональної стилістики з теорією мовленнєвої діяльності обумовлюється тим, що стилістичні якості мовлення формуються під

впливом сукупності різноманітних позалінгвістичних факторів – соціальних, ситуативних, тощо, а також тим, що формування стилю пов'язано з певною метою спілкування, яка, врешті-решт, обумовлена видом діяльності.

Для методики формування граматико-стилістичних умінь у молодших школярів з порушеннями мовлення важливим є розкриття основних понять функціональної стилістики, адже вона, спираючись на граматику, вчить свідомому використанню її законів, визначає, наскільки відповідні її нормам мовні засоби співвідносяться з метою та сферою спілкування. Стیلістика навчає чітко, доступно та яскраво висловлювати думку, обирати з декількох однорідних мовних одиниць найвлучніші, що різняться певним смисловим відтінком.

У методиці початкового навчання української мови вивчення мовних засобів, зокрема граматичних, повинно здійснюватися з опорою на їх визначення такими факторами, як сфера спілкування, характер мовленнєвої ситуації, адресат тощо.

Мовленнєві та психофізіологічні особливості, що спостерігаються у молодших школярів з мовленнєвими порушеннями, викликають специфічні утруднення, які гальмують оволодіння знаннями з мови, стають причиною неграмотності таких учнів.

Це зумовило вибір концепції розвиваючого навчання як психолого-педагогічної основи побудови експериментальної методики формування граматико-стилістичних умінь молодших школярів із порушеннями мовлення, що може забезпечити розвиток пізнавальної діяльності учнів, можливість мовленнєвого розвитку таких дітей при вивченні граматичних засобів української мови й елементів функціональної стилістики та взаємозв'язок мовленнєвого й розумового розвитку дитини.

Сукупність питань, які ми розглянули, є теоретичним фундаментом експериментальної методики формування граматико-стилістичних умінь молодших школярів із порушеннями мовлення за допомогою стилістичних синонімів та граматичних засобів української мови і переконливою

аргументацією того, що визначення і розв'язання даної проблеми необхідне в усіх аспектах: лінгвістичному, психологічному, дидактичному і методичному.

Кількісний та якісний аналіз результатів констатувального етапу дослідження дав змогу констатувати низький рівень засвоєння учнями з порушеннями мовлення знань та вмінь з української мови, дав змогу встановити, що більшість учнів означеної категорії недостатньо оволоділа розумовими діями аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, в результаті чого було виявлено певні особливості та значну кількість помилок під час виконання завдань, які пред'являлися окремими блоками, відповідно до розробленої методики проведення експерименту.

Так, за результатами виконання першої групи завдань було виявлено несформованість у молодших школярів із порушеннями мовлення знань про те, що синонімами є слова, що належать до однієї частини мови. Особливих утруднень викликала робота з близькими за значенням дієсловами, що пояснюється тим, що вчителі-словесники недостатньо приділяють уваги синонімам даної граматичної категорії. Спостерігається своєрідність використання пасивного та активного словників близьких за значенням лексем.

За результатами виконання другої групи завдань, що мала на меті визначення стану сформованості умінь добирати стилістичні синоніми як мовні засоби, було з'ясовано, що для учнів з порушеннями мовлення характерним є незасвоєння уявлень про синонімами як засоби увиразнення мовлення. Причиною є недостатність висвітлення проблеми функціональної ролі синонімів у зв'язних висловлюваннях. Спостерігається досить низький рівень здібностей до опанування мовними засобами, в основі яких лежить недостатність сформованості пізнавальних процесів та низький рівень розвитку мисленневих операцій, обмеженість словникового запасу молодші школярі з порушеннями мовлення, внаслідок чого відчуються значні утруднення в оволодінні граматико-стилістичними вміннями, а саме

синонімічною заміною. Майже відсутні уявлення про стилістичні відмінності синонімічних одиниць, що проявляється у невмінні правильно виконати синонімічну заміну відповідно до завдання та мети спілкування.

Аналіз виконання третьої групи завдань дозволив виявити, що рівень умінь будувати власні висловлювання з урахуванням мети та завдань спілкування є досить низьким, що свідчить про недостатню увагу до формування уявлень про стилістичні функції граматичних засобів та доцільного використання їх у текстах, що належать до певних стилів мовлення. Внаслідок чого молодші школярі не здатні створити власні стилістично диференційовані висловлювання.

За результатами проведення констатувального етапу дослідження було віднесено: до високого рівня учнів, відповіді яких у кожній групі вправ належали до відповідного (високого) рівня. Серед учнів з типовим розвитком нами виділено 60%, тобто це молодші школярі, які володіють граматики-стилістичними вміннями у межах 75-100% від запропонованих завдань.

Достатній рівень володіння вищезазначеними вміннями продемонстрували 20% учнів з порушеннями мовлення та 30% з типовим розвитком. Молодші школярі зазначеної групи володіють вміннями й навичками в межах 50-75% від запропонованих завдань.

Середньому рівню відповідали знання 30% учнів з порушеннями мовлення та 10% з типовим розвитком. Вони володіють граматики-стилістичними вміннями у межах 25-50% від запропонованих завдань.

Низький рівень володіння граматики-стилістичними вміннями мали 50% учнів з порушеннями мовлення, що володіють граматики-стилістичними вміннями у межах 0-25% від запропонованих завдань.

Отримані результати дозволили не тільки констатувати незадовільність стану сформованості граматики-стилістичних умінь молодших школярів з порушеннями мовлення, а й стали підставою для розробки змісту та прийомів розвитку стилістично-комунікативних умінь засобами граматичної

стилістики з урахуванням функціонально-стилістичного аспекту у зазначеній категорії молодших школярів.

Зміст системи вивчення української мови у молодших школярів з порушеннями мовлення визначається такими важливими компонентами, як знання, що містять відібраний у відповідності із завданнями навчання теоретичний матеріал, уміння й формуючі їх види робіт – вправи.

Запропонована система була побудована на основі аналізу відомих у вітчизняній та російській методиці вивчення мови систем лексичних та стилістичних вправ.

Вправи були спрямовані на засвоєння учнями основних синонімічних та граматико-стилістичних умінь, що в результаті сприятимуть формуванню умінь співвідносити мовні засоби з метою та завданням повідомлення та свідомо їх використовувати у власному мовленні, та базувалися на спеціально дібраному дидактичному наочному та лексичному матеріалі з урахуванням загальнодидактичних і специфічних принципів та вікових особливостей учнів початкових класів із порушеннями мовлення..

Удосконалені та адаптовані для нашої системи вправи орієнтували на певне розширення теоретичних відомостей і на формування практичних умінь з функціональної стилістики. Пріоритет розгляду функціонування мовних засобів у мовленні став необхідним переходом до об'єднання мовної теорії і розвитку мовлення.

Виконання граматико-стилістичних вправ дозволить сформувати в учнів уявлення про стилістично диференційоване мовлення та навчити їх вичленовувати лінгвістичні та екстралінгвістичні ознаки художніх та наукових текстів.

Граматико-стилістичні вправи сприятимуть формуванню у молодших школярів з порушеннями мовлення розвитку умінь визначати стиль тексту, впізнавати та використовувати у практичній діяльності стилістичне забарвлення граматичних одиниць.

Ознайомлення учнів зі стилістичною функцією частин мови дозволить використовувати їх адекватно мовленнєвій ситуації, здійснювати синонімічні заміни, редагувати текст, створювати власні висловлювання з урахуванням мети та завдань ситуації спілкування.

У молодших школярів з порушеннями мовлення у результаті спеціально організованої системи вправ та відповідно підбраного дидактичного матеріалу стає можливим формувати такі уміння та навички, як визначати ознаки художніх та наукових текстів; визначати ситуацію спілкування, та вибирати відповідно до неї співвідносні граматичні засоби; помічати стилістичну виразність мовних засобів та замінювати їх потрібними синонімами; помічати та редагувати яскраво виражені недоліки оформлення висловлювання та самостійно їх усувати.

Розроблена нами наукового обґрунтована експериментальна система вправ (добір, дозування вправ, послідовність виконання), де від аналітичних завдань учні переходили до конструктивних, а від них до творення власних текстів, цілком відповідає дидактичним, лінгвістичним і психологічним вимогам навчання школярів з порушеннями мовлення та надає можливість формувати у них уявлення про закономірності використання мовних засобів у різних функціональних типах мовлення. Виконуючи подібні вправи, учні уточнюють та поглиблюють свої уявлення про їх використання у мовленнєвій ситуації. Використання даної системи формування граматико-стилістичних вправ стимулює мовленнєву діяльність учнів, сприяє розвитку їх мовленнєвих умінь на комунікативно-діяльнісній основі, оптимізації пізнавальної активності молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Ефективність методів навчання на уроці української мови. К. : Рад. шк., 1965. 234 с.
2. Андрусишина Л. Аналіз змісту початкової спеціальної освіти з читання молодших школярів з ТПМ. К.: Науковий світ, 2005. Вип. №5. С. 242-246.
3. Арешников Ю. О. Класифікація функціональних стилів і вивчення стилістики у вищій та середній школі. *Укр. мова і л-ра в школі*, 1993. №1. С. 43–44.
4. Бадер В. І. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів. *Рідна школа*. 1999. №11. С. 60-62.
5. Бадер В. І. Класифікація помилок у мовленні молодших школярів. *Рідна школа*. 1999. №9. С. 53-55.
6. Баєв Б. Ф. Психологія внутрішнього мовлення. К. : Рад. шк., 1966. 192 с.
7. Бондар В. І. Попередження труднощів у навчанні [дітей з психофізичними вадами]. *Дошкільне виховання*. 1996. №9. С. 18–19.
8. Вавіна Л.С. Компенсаторно-розвивальні функції змісту освіти з рідної мови учнів зі складним дефектом. Ін-т дефектології АПН України. Київ : Візаві, 2001. 58 с.
9. Варзацька Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади. *Дивослово: Українська мова й література в навчальних закладах*. 2005. №2. С. 5-19.
10. Варзацька Л. О. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів: посібник для вчителів, студ. педінститутів та педучилищ спец. «Педагогіка і методика початкового навчання». Житомир : СМП Житомир-РІКО-ПРЕС-РЕКЛАМА, 1995. 128 с.
11. Выготский Л. С. Мышление и речь : Избранные Собр. соч : в 6 т. М., 1982. Т. 2. С. 5-361.

12. Гнездилов М. Ф. Обучение русскому языку в младших классах вспомогательной школы. М. : Учпедгиз, 1958. 245 с.
13. Донченко Т. К. Формування в учнів поняття про типи мовлення і типологічну структуру тексту. *Дивослово : Українська мова й література в навчальних закладах*. 2004. №4. С. 23-26.
14. Зимняя И. А. Речевая деятельность и психология речи. Основы теории речевой деятельности. М.: Наука, 1974. 76 с.
15. Зіньковська Т. Я. Інтерактивні методи роботи у розвитку мовлення першокласників. *Початкове навчання та виховання*. 2005. С. 9-13.
16. Капышева Н. А. Формирование связной речи у детей с общим недоразвитием речи III уровня на занятиях по обучению рассказыванию по серии картинок. *Логопедия*. 2003. № 1-2. С. 44-50.
17. Колупаєва А. А. Формування у першокласників з мовленнєвими вадами уявлень про фонетичну і графічну системи рідної мови.: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня. канд. пед. наук : спец. 13.00.03 – «Корекційна педагогіка» . К. : 1998. 18 с.
18. Кондратенко В. В. Формування системи словотворення як засіб розвитку мовлення слабочуючих учнів: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня. канд. пед. наук : спец. 13.00.03 – «Корекційна педагогіка». К., 1999. 23 с.
19. Лалаева Р. И. Логопедическая работа в коррекционных классах: кн. для логопеда . М.: ВЛАДОС, 1998. 220 с.
20. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность. М. : Просвещение, 1969. 214 с.
21. Лурия А. Р. Письмо и речь : нейролингвист. исслед. М. : Академия, 2002. 345 с.
22. Марченко І. С. Формування творчого зв'язного мовлення у дошкільників із затримкою психічного розвитку : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня. канд. пед. наук : спец. 13.00.03 – «Корекційна педагогіка». К., 2001. 20 с.

23. Мاستюкова Е. М. Дефекты речи и их происхождение. *Причины возникновения и пути профилактики аномалий развития у детей* / под ред. Т. А. Власовой. М., 1985. с. 73-95.
24. Мацько Л. І. Стилїстика української мови : [підручник для вузів]. К. : Вища школа, 2003. 462 с.
25. Мельничайко В. Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови. Київ : Радянська школа, 1986. 169 с.
26. Особливості стану мовлення у дітей зі зниженим слухом шестирічного віку. Науково-методичні рекомендації / Укл. М.К.Шеремет. К. : ІЗМН, 1997. 56 с.
27. Паламар Л. М. Лінгводидактичні основи формування україномовної особистості . К.: Укрзалізниця, 1997. 322 с.
28. Педагогіка та методики: Спеціальні : збірник наукових статей ; ред. кол.: М.К.Шеремет [та ін.] / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ : 2001. Вип.1. 193 с.
29. Програми для дітей з важкими розладами мови [укладачі: Н. Г. Кравченко, В. І. Руднева, О. В. Чала]. К. : Видавництво «Богдана», 2002. 93 с.
30. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий – 1 класи) [М. К. Шеремет, В. В. Тарасун, О. І. Мякушко та ін.] К. : Початкова школа, 2005. 221 с.
31. Психолінгвістическая и лингвистическая природа текста и особенности его восприятия / под ред. Ю. А. Жлуктенко, А. А. Леонтьева и др. К. : Вища шк., 1989. 248 с.
32. Ревуцька О. В. Словотворча робота як засіб збагачення лексичного запасу молодших школярів із тяжкими вадами мовлення.: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня. канд. пед. наук : спец. 13.00.03 – «Корекційна педагогіка» . К., 2003. 20 с.
33. Рубінштейн С. Л. Основы общей психологии . М. : Педагогика, 1989. 488 с.

34. Сак Т. В. Психолого-педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку у школі інтенсивної педагогічної корекції. К. : Актуальна освіта, 2005. 248 с.
35. Соботович Е. Ф. Фонетические ошибки в письме умственно отсталых учащихся младших классов // Хрестоматия по логопедии [извлечения и тексты] : 2 томах. М.,1997. Т.2. С. 469-481.
36. Соботович Е. Ф. Речевое недоразвитие у детей и пути его коррекции. М. : Классикс Стилль, 2003. 160 с.
37. Сорокин Ю. А. Психолінгвістическіе аспекты изучения текста. М. : Наука, 1985. 168 с.
38. Спирина Л. Ф. Особенности речевого развития учащихся с тяжелыми нарушениями речи: (I-IV кл.). М. : «Педагогика», 1980. 192 с.
39. Сугейко Л. Г. Психологічні чинники формування елементарних стилістичних понять у початковій школі . *Актуальні проблеми розбудови національної освіти : зб. мат. всеукр. науково-практ. конф.* Частина 1. К., Херсон, 1997. С. 210-212.
40. Тарасун В. В. Концепція державного стандарту освіти учнів з порушеннями мовленнєвого розвитку // Хрестоматія з логопедії: навчальний посібник. К.: КНТ, 2006. С. 64-80.
41. Тарасун В. В. Логодидактика: навчальний посібник для вищ. навч. закладів . М-во освіти і науки України, НПУ ім. М.П. Драгоманова, Ін-т спец. педагогіки АПН України. Київ : НПУ, 2004. 348 с.
42. Тарасун В. В. Писемне мовлення: запобігання і корекція порушень. К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. 150 с.
43. Сучасна система оцінювання знань учнів з порушеннями мовленнєвого розвитку. *Педагогіка та методика*. Київ, 2001. Вип.1. С. 81-127
44. Тарасун В. В. Формування мовної особистості – новий напрям логопедичної роботи. *Дефектологія*. 2007. № 4. С. 1-10.

45. Тищенко В. В. Зміст інтелектуального компонента мовленнєвої діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. 2005. Вип. 2. Ч.І. С. 129-141.
46. Тищенко В. В. Формування інтелектуального компонента мовленнєвої діяльності у розумово відсталих дошкільників: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня. канд. пед. наук : спец. 13.00.03 – «Корекційна педагогіка». К., 1999. 24 с.
47. Филичева Т. Б. Дети с общим недоразвитием речи. Воспитание и обучение. Моск. гос. Открытый пед. ун-т. М.: Гном-Пресс, 1999. 127 с.
48. Фотекова Т. А. Диагностика речевых нарушений школьников с использованием нейропсихологических методов: пособие для логопедов и психологов. М.: АРКТИ, 2002. 135 с.
49. Хрестоматія з логопедії / за ред. М. К. Шеремет та ін. К.: КНТ, 2006. 360 с.
50. Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. К.: Рад. шк., 1962. 496 с.
51. Чередніченко Н. В. Формування навичок грамотного письма у дітей із важкими вадами мовлення в умовах корекційного навчання.: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня. канд. пед. наук : спец. 13.00.03 – «Корекційна педагогіка». К., 1999. 24 с.
52. Чуйко Г. А. Методика викладання української мови в початкових класах. К.: Вища школа, 1985. 383 с.
53. Шевченко М. В. Формування знань та умінь з рідної мови у молодших школярів із загальним мовленнєвим недорозвитком.: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня. канд. пед. наук : спец. 13.00.03 – «Корекційна педагогіка». К. 1996. 24 с.
54. Шеремет М. К. Актуальні проблеми спеціальної освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Київ : НПУ, 2007. Вип. 7. С. 79-81.

55. Шеремет М.К. Готовність дітей зі зниженим слухом до навчання у школі. К. : ІСДО, 1996. 104 с.
56. Шеремет М. К. Лінгвістичні, психолінгвістичні і дидактичні основи навчання української. *Збірник наукових статей НПУ ім. М.П.Драгоманова*. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова. 2000.
57. Шеремет М.К. Психолінгвістичні та методичні аспекти словотворення. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. № 3 С. 60-69.
58. Шеремет М.К. Психолого-педагогічні основи підготовки слабочуючих дітей до навчання в школі.: автореф. дис.на здобуття наукового ступеня докт. пед. наук : спеці. 13.00.03 – «Корекційна педагогіка». К., 1997. 51с.
59. Ястребова А. В. Коррекция недостатков речи у учащихся общеобразовательной школы. М.: АРКТИ. 1997. 247 с.
60. Ястребова А. В. Преодоление общего недоразвития речи у учащихся начальных классов общеобразовательных учреждений. М. : АРКТИ, 1999. 119 с.